

Odgovor Marinu Maninu u povodu prikaza knjige

Talijanski iredentizam

Marino Manin, magistar povijesnih znanosti i asistent Hrvatskoga instituta za povijest u Zagrebu, ocjenjujući knjigu *Talijanski iredentizam* na stranicama *Časopisa za suvremenu povijest*, 33/2001., br. 3., 935-938., dovodi u pitanje gotovo sve što je u njoj napisano. Prema njegovom mišljenju sve je sporno od naslova, uporabe termina *iredentizam*, pa i same teme. Na čemu se temelje takve ocijene?

Manin tvrdi da "sam pojam iredentizam potječe od talijanskog: Redentore - Otkupitelj, Spasitelj; redenzione: otkupljenje, oslobođenje; dok dodavanje prefiksa i- i sufiksa - ismo, tj. prefiksa za označavanje negacije i sufiksa za obilježavanje pokreta, smjera i sl., nastaje pojam irredentismo - iredentizam: pokret neslobodnih, neizbavljenih, onih koji su pod tuđom vlašću". U pitanju je, dakle, *pokret* koji ima za cilj oslobođenje od tuđinske vlasti, a kako pod njom nikoga nema, jer su starosjedioci "prognani", nema ni iredentizma. "Dakle, iredentizam kao pokret odnosi se isključivo na razdoblje austrijske uprave", tom logikom zaključuje Manin.

Prema autorima citiranoga *Talijansko-hrvatskog rječnika*, Deanović - Jernej, na str. 522 i 789., *iredentizam* ili *terra irredenta* (neoslobođena zemalja) potječe od talijanskog *redimere*, a znači otkupiti, iskupiti, izbaviti, osloboditi. Redento je oslobođen, a irredento je neoslobođen, neizbavljen, koji je pod tuđom vlašću.

Može se reći da je *iredentizam* prije svega politički zahtjev kojim se traži priključenje nekoj zajednici, najčešće državi, onih područja izvan njenih poznatih i priznatih granica koja joj, prema ocjeni pokretača (iredentista) pripadaju. Iredentistički zahtjev se određuje u krugovima matične države s naglaskom na *teritorij*. Za pokretače zahtjeva nebitni su zatečeni žitelji interesnog prostora, a ako se tamo i nalaze, služe im isključivo kao jedno od sredstava za ostvarenje definiranog cilja. Koji, dakle, izraz upotrijebiti za i danas prisutnu tvrdnju da u "talijanske" zemlje ulaze: Nizza, Korzika, Malta, Južni Tirol, Trst s Istrom, Hrvatsko primorje, Dalmacija, Crna Gora i Albanija? Knjiga upravo govori o tome.

S takvim tumačenjem pojma "iredentizam" slažu se sve do sada objavljene hrvatske enciklopedije i leksikoni, pa i *Enciclopedia italiana*. Na internetu, u sklopu Web stranice "Irredentismo italiano", koju uređuju sami Talijani, navodi se da: "Pojam *iredentizam* označava težnju i pokret za pripajanjem domovini onih područja za koja se smatra da joj pripadaju, a koja se nalaze pod stranom vlašću."

Vratimo se na Maninovu tumačenju pojma *iredentizma*. On kaže da *iredentizam* potječe od "talijanskog: Redentore - Otkupitelj, Spasitelj.". Kao što se može zapaziti riječi Otkupitelj, Spasitelj napisane su velikim slovom. Zašto? Zato jer one označavaju Krista. Naime, u *Talijansko-hrvatskom rječniku* (Školska knjiga, Zagreb, 1998.) na str. 789 stoji: "redentore (-ore) m otkupitelj; R- ~ Otkupitelj, Spasitelj, Krist". Manin činjenicu postojanja Kristovog imena, u spomenutom rječniku, namjerno izostavlja. Ili možda zaboravlja?

Sada je tek vidljiv stav Manina. Po njemu riječ *iredentizam* vuče porijeklo od Krista te je samim tim "sveti posao", pa ga kao takvog treba braniti, a one koji drugačije misle diskreditirati.

Treba znati da pojam i povijest nastanka iredentizama u knjizi služe samo kao uvod za upoznavanje čitatelja s današnjim težnjama pojedinih talijanskih udruga i dijela talijanske politike glede našega nacionalnog i državnog prostora.

Uspoređujući teze izrečene prije stotinu godina, i one današnje, ne mogu se uočiti bitne razlike. Pacifico Valussi je 1861. izrekao sljedeću tvrdnju: "Tršćani i Istrani su Talijani, što potvrđuje njihovo podrijetlo, jezik i povijest te je tršćansko-istarski kraj posljednja regija Italskog poluotoka na istoku, koja uz to ima i prirodne geografske granice i to na Sandžaku, Triglavu i Učki. Slaveni su u Istru upali nasilno, kao horde divljačke čete; nemaju ni svoga jezika već neke dijalekte pa su bez kulture i književnosti; zato će i izumrijeti. Prirodno je, dakle, da moraju i bez sile priznati kulturnu nadmoć talijanskog jezika; dobro je što oni to već sada i čine jer talijanski je jezik boljeg društva većine u Trstu i Istri. Slaveni su neotesanci i barbari, neformirani nacionalisti, čiji je prirodan put da se asimiliraju u Talijane."

Godine 1992. talijanski je teoretičar neoiredentizma, Adriano Ivancich, ustvrdio: "Slaveni, to su primitivna plemena koja su dovedena za robove višim staležima koji su svojim ostrim njemačkim principima prouzrokovali da im se svi suprotstave do te mjere da su od cara tražili da ih vati natrag. Venecijanci su ponovo pozvali Slavene na Balkan kako bi ih spasili od turskih progonitelja i kako bi naselili istarska sela, gdje je stanovništvo tijekom XV., XVI. i XVII. stoljeća bilo proriđeno velikom bolešću kuge. Slaveni su dolazili i sami s drugih područja, budući da u njihovoj 'kulturi' nije postojala potreba za obradom zemlje i uzgojem stoke, već samo iskorištavanje zemlje i lov, koje su nakon potpunog opustošenja napuštali i odlazili na druge prostore. Iz toga je očit zaključak koji govori da nisu potekli s ovih područja, već su dovedeni kao robovi ili spašeni od Turaka ili su sami imigrirali. Ipak, sa stupnjem civilizacije naših naroda moglo se dugi niz godina zajednički živjeti u miru i toleranciji, bez obzira na 'modus vivendi' ovih dviju nacija; Talijani kao gospodari i Slaveni kao robovi, prema tome svatko na svom mjestu bez miješanja."

Ima li razlike između ove dvije tvrdnje?

Nadalje, kojim se terminom može nazvati referat neoiredentističkog teoretičara Itala Gabriellija, od prije nepunih desetak godina, u kome stoji da: "Ekonomija Slovenije nema potrebe za Koprom, između prijateljskih naroda pristup moru za 2 milijuna stanovnika može se pronaći bez da se nastoji 'popapriti' nehumana osvajanja komunističke Jugoslavije. Ekonomija Hrvatske nema potrebe za istarskim područjem koje je oduvijek bilo talijansko...".

Kako se mogu tumačiti statutarne odredbe suvremenih talijanskih udruga u kojima se kaže da će podržati svaka akcija koja bi mogla olakšati povratak talijanskih teritorija Istre, Kvarnera i Dalmacije u posjed Italiji? Kako nazvati, ne tako davnju izjavu, Predsjednika Republike Italije da su Istra, Kvarner i Dalmacija okupirane zemlje?

Ako je "iredentizam" samo pokret koji se isključivo odnosi na razdoblje austrijske uprave, kako danas onda objasniti postojanje Web stranice "Irredentismo italiano" i podnaslov "Dvadeseto stoljeće", u kome se kaže: "...U razdoblju neposredno nakon rata (I svj. op.a.) talijanski iredentizam, kojeg je fašizam svesrdno uzdizao, težio je pripajanju Rijeke Italiji (1922) i Malte (tada pod anglo-saksonskom vlašću). Dok su pokušaji njegove obnove na Korzici naišli na slab odjek na otoku. Nakon posljednjeg svjetskog sukoba Italija je, u skladu s

mirovnim ugovorima, morala prepustiti Brig i Tende Francuskoj, Dodekanske otoke Grčkoj, Istru, Rijeku, Kvarnersko otočje i Dalmaciju Jugoslaviji... Ostatak talijanskih iredentista, nakon vraćanja Trsta, gajio je nadu da će se Italiji vratiti i 'Zonu B', ali Osimski sporazum od 10. studenog 1975., kojim je zaključen njezin definitivni ulazak u jugoslavenski teritorij, oduzeo im je svaku nadu. U tom teškom trenutku stali su na stranu nacionalističke desnice koju je tada predstavljao Movimento Sociale Italiano. U ranim devedesetima, raspad jugoslavenske federacije pružio je zahtjeve za vraćenjem Istre, Rijeke i Dalmacije. U Kopru je grupa pobornika organizacije 'Fronte della Gioventu' iz Trsta, predvođena Robertom Meniom, tražila povratak tog istarskog grada Italiji; uslijedio je još jedan prosvjed u Rijeci u organizaciji lokalne talijanske zajednice. U Trstu i ostalim talijanskim gradovima bilo je inicijativa koje su podržavale talijanstvo u izgubljenim područjima. Propašću Titovog carstva MSI je predložio poništavanje međunarodnih sporazuma sklopljenih u razdoblju od 1947.-1975. Danas postoje udruženja koja djeluju u smislu obrane talijanstva u izgubljenim područjima."

U Maninovu prikazu se tvrdi da ezuli ne mogu biti iredentisti. To uopće nije sporno. Ako se zamijeni pojam optant s pojmom ezul (prognanik) i veže ga se uz pokret "neslobodnih", "neizbavljenih", onih koji su pod tuđinskom vlašću, s pravom se može reći da prognanik istodobno ne može biti i iredentist.

O čemu se zapravo radi? Prema Mirovnom ugovoru s Italijom iz 1947. i tadašnjem jugoslavenskom Zakonu o državljanstvu iz 1948., osobe koje su napustile prostor Republika Hrvatske i Slovenije, tj. bivše Jugoslavije, su *optirale*, dakle izabrale, opredijelile se za dobrovoljni odlazak u Italiju, te u skladu s tim su dobile pravo na oštetu. Tretirajući ih, pak, kao *ezule* ponovo smo došli na SVETE poslove. Ezul je, kao što smo rekli, *prognanik*. Ako je netko prognan onda ga nitko, prema svim pravnim normama, ne smije i ne može spriječiti u povratku, jer je pravo na povratak prognanih i nedužnih neotuđivo, može se reći "sveto" pravo.

Nadalje, Manin kaže da "prilikom praćenja djelatnosti društveno-kulturnih ustanova potrebno je također imati u vidu državno-pravne okvire u kojima djeluju: npr. poznato je da djelatnost Društva Dante Alighieri u 19. stoljeću ima veze s iredentizmom, no za povezivanje uloge istoimenog društva u Republici Hrvatskoj 90-ih godina 20. stoljeća s tobožnjim antihrvatskim djelovanjem doista treba biti pristalica 'teorije zavjere' tipa 'vatikansko-kominternske'".

Zanimljiv dnevno-politički zaključak, podasan za etiketiranje neistomišljenika. S tim u svezi, treba znati da se u knjizi ne govori o negativnoj ulozi Društva Dante Alighieri. O tome će, vjerujem, nešto reći Manin - kao povjesničar. Pisao sam o zloporabi Danteova imena i njegova pjesničkog djela: "... a Pola presso del Carnero che l'Italia chiude e i suoi termini bagna" ("Pula blizu Kvarnera gdje Italija zatvara i oplakuje svoje granice"). Navedene Danteove riječi bile su nekada, a i danas su, nažalost, geslo nekih iredentističkih udruga.

U knjizi se izričito kaže da je Društvo Dante Alighieri nastalo s ciljem promicanja talijanske književnosti, umjetnosti i kulture u sredinama naseljenim Talijanima, ali nerijetko služi i u svrhu promidžbe iredentističkih težnji. Naime, na čelnom mjestu toga društva, do svoje smrti, bio je Vittorio Emanuele Orlando, predsjednik talijanske vlade tijekom Prvoga svjetskog rata, osoba koja je na Mirovnoj konferenciji u Parizu izjavila da se bez Rijeke ne smije vratiti kući i da odbija otoke Lastova i Palagružu te traži dalmatinsko kopno, jer bez kopna oto-

ci ne vrijede. Za njega teritorijalna pripadnost Dalmacije nije samo sigurnosno pitanje, nego i i narodnosno, jer su Zadar, Split i Šibenik talijanski gradovi.

U knjizi je izričito navedeno da se "ono što bi moglo asociirati na negdašnju ulogu 'Društva Dante Alighieri' na hrvatskim prostorima, za sada krije u osobi Antonia Chepicha, počasnog predsjednika društva i bivšeg predsjednika regionalnog odobra 'Nacionalne udruge za Julijsku krajinu i Dalmaciju' najjače organizacije 'izbjeglih' Talijana, kao i u tome da je prilikom osnivanja podružnice u Dubrovniku (14. lipnja 1999.) istaknuto kako se radi o 'obnoviteljskoj skupštini Društva Dante Alighieri'". Zašto Antonio Chepich? Zato, jer je on bio predsjednik regionalnog odbora "Nacionalne udruge za Julijsku krajinu i Dalmaciju" koja u svom Statutu iz 1981. kaže da će podržavati svaku legitimnu akciju koja bi mogla olakšati povratak talijanskih zemalja Julijske krajine, Kvarnera i Dalmacije u krilo Italije.

Završna ocjena knjige *Talijanski iredentizam*, ukazuje na moguće razloge nastanka Maninova teksta. Naime, autor konstatira da bi se bez ikakvih tabua trebalo osvrnuti i na probleme tih ljudi (opanata), tj. na visinu odštete u odnosu na predatnu katastarsku vrijednost za napuštene nekretnine.

Zašto je Manin na kraju došao do odštete? Pitanje, zasada, ostaje bez odgovora. Konačno, što je s odštetom Hrvatima koji su se nalazili pod višegodišnjom talijanskom okupacijom? Što je s hrvatskim interesom da opstane na prostoru o kome govori knjiga?

Duško Večerina